

ICO NEWS

Publicació interna de l'Institut Català d'Oncologia

número 63

maig 2005

Amb motiu del 31 de maig, Dia mundial sense tabac,

ICO especial tabaquisme

Recerca per a la prevenció i el control del tabaquisme a l'ICO

Ja fa uns anys que des del Servei de Prevenció i Control del Càncer de l'Institut Català d'Oncologia (ICO) estem realitzant diferents estudis de recerca per a avançar en el coneixement d'un dels principals problemes de salut dels nostres temps. Estem massa acostumats a frases del tipus:

«Es bien conocido que el consumo de tabaco es la causa de mortalidad prevenible más importante en los países europeos, en los que da cuenta de más de medio millón de muertes anuales» o bé que «la prevalença de tabaquisme a Catalunya ha disminuït en els homes però continua creixent en les dones». Doncs bé, elaborar i interpretar informació com aquesta, hores d'ara ben coneguda, o d'altre tipus –com veurem de seguida– és un dels objectius del Grup de recerca en epidemiologia, prevenció i control del tabaquisme de l'ICO.

Els antecedents de la recerca en aquest àmbit es remunten a fa una desena d'anys, quan des de l'Institut de Salut Pública de Catalunya (on molts dels que ara estem al Grup hi treballàvem) vàrem engegar, l'any 1988, un modest projecte sobre "Epidemiologia del tabaquisme a Catalunya" i vàrem poder començar a treure-li suc a dades d'enquestes fetes a Catalunya. Aquest estudi ens va permetre conèixer les característiques de les persones que deixen de fumar a Catalunya, vàrem estudiar també per primera vegada els patrons d'inici –vàrem constatar empíricament que les dones van començar a fumar més tard, cap a inicis dels 70, que els homes, i que dins de cada gènere, el tabaquisme passa de les persones amb major nivell d'estudis o socio-econòmic, a les persones de classes menys afavorides- i vam posar de manifest una clara associació entre l'edat de començar a fumar i la quantitat de cigarretes fumades en l'edat adulta (quan més jove es comença, més consum de tabac). Així ens van permetre aprofundir en les característiques del tabaquisme també a Espanya, a partir de les "Encuestas Nacionales de Salud", i estudiar els factors associats amb l'abandonament i la reducció del consum mitjançant l'Estudi de Seguiment de l'Enquesta de Salut de Cornellà (una "petita" cohort que estem seguint des de l'any 1994). Els resultats d'aquests projectes, coordinats ja des de l'ICO, s'han publicat a revistes com Medicina Clínica, European Journal of Public Health, Annals of Epidemiology, Preventive Medicine, Journal of Epidemiology and Community Health, European Journal of Cancer Prevention o American Journal of Public Health.

En paral·lel a aquests estudis sobre l'epidemiologia del tabaquisme actiu, i gràcies a les col·laboracions impulsades, vàrem engegar l'any 2000 la "Xarxa Temàtica sobre Prevenció del Tabaquisme" (XTPT), en la qual participen a més de 2 grups

de l'ICO (l'SPCC com a coordinador de la Xarxa, i el SERC) altres grups d'investigació: l'Agència de Salut Pública de Barcelona, el Departament de Salut, la Fundació Jordi Gol, la Universitat Autònoma de Madrid, la Unitat de Tabaquisme de Bellvitge, l'Istituto di Ricerche "Mario Negri" d'Itàlia, l'Institute for Global Tobacco Control de la Johns Hopkins University, l'Institut de polítiques per a la salut de la University of Wisconsin dels EUA, i l'Institut Nacional de Salut Pública de Mèxic.

D'altra banda, també hem fet estudis sobre els determinants econòmics del consum de tabac. En aquest sentit, cal esmentar la col·laboració i participació activa que hem tingut en la European Network for Smoking Prevention, que ha servit per a impulsar projectes d'abast europeu liderats des de l'ICO, com ara l'estudi "Economic aspects of smoking in Europe", que va comptar amb la participació de 6 països més. Els resultats indiquen clarament una associació inversa entre preu i consum.

continua a la pàgina següent

31 de maig: Dia mundial sense tabac

L'ICO Duran i Reynals ho commemora amb un estand informatiu.

El Dia Mundial sense Tabac d'aquest any, té com a objectiu potenciar el paper fonamental que els professionals sanitaris realitzem en el control de tabaquisme, sent el lema pel 2005: "Els Professionals Sanitaris contra el Tabac".

Els professionals de la salut arribem a un alt percentatge de població i tenim l'oportunitat d'intervenir en el control de tabaquisme. Els metges i infermeres podem oferir consell, orientació i donar respostes sobre el consum de tabac a la població, a més de ser un col·lectiu exemplar a seguir. Per commemorar aquesta Jornada, el proper 31 de maig de 10:30 del matí a 2 del migdia, el grup de Mentores de l'ICO col·locarà un estand al Hall del Centre. En aquest espai trobareu informació de com oferir ajuda als pacients i familiars del centre, i de recursos disponibles per a deixar-ho. Us convidem a que participeu en aquesta jornada i us apropieu al punt d'informació. A més, tots aquells que ho desitgeu podeu mesurar el vostre nivell de Monòxid de Carboni (CO) expirat!! Us hi esperem!

ICO especial tabaquisme

Continua de la pàgina anterior

Més recentment hem constatat la importància que el tabaquisme passiu o "fum ambiental del tabac" (FAT) té sobre la salut de les persones i vàrem posar en marxa altres projectes, com el de prevalença d'exposició al FAT dins l'Estudi de Seguiment de l'Enquesta de Salut de Cornellà o bé l'estudi sobre els "Determinants dels nivells de cotinina en saliva en una mostra representativa de la població general", que inclou la mesura de l'exposició al FAT per qüestionari i mitjançant un marcador biològic, com és la cotinina en saliva. En l'actualitat estem acabant la recollida de dades, cosa que ens permetrà validar el qüestionari d'exposició al FAT, conèixer amb detall la prevalença d'exposició al FAT de la població, segons diferents fonts d'exposició, i analitzar els determinants de les concentracions de cotinina tant en fumadors actius i passius. En aquesta mateixa línia sobre tabaquisme passiu, estem a punt de realitzar una avaluació del FAT en la hospitals i centres d'atenció primària integrats en les respectives xarxes d'hospitals i centres de primària sense fum, gràcies a un conveni amb el Departament de Salut.

Ja que l'objectiu últim d'aquest tipus de recerca és el control i la prevenció dels efectes del tabaquisme actiu o passiu sobre la salut, vam dissenyar un estudi d'intervenció sobre l'exposició passiva, en el col·lectiu més vulnerable, com són els infants i preadolescents. Junt amb dos institucions més (l'Agència de Salut Pública de Catalunya i l'Institut Municipal d'Investigació Mèdica) vam dissenyar i sol·licitar finançament a la Fundació La Marató de TV3 pel projecte "Síntomes respiratoris, asma i tabaquisme passiu en nens i adolescents: efectivitat d'una intervenció multinivell individual, escolar i familiar", del qual som el grup coordinador.

Aquest estudi, que tot just comença, inclourà els nois i noies de 12 a 14 anys 1r i 2n d'ESO de 25 escoles i instituts (66 aules en total) de Terrassa. Dissenyarem i aplicarem una intervenció innovadora en la meitat d'escoles (versus una intervenció mínima en el grup control) i compararem si és efectiva en termes de reducció de prevalença de símptomes respiratoris i d'exposició al FAT.

Cal destacar que tota aquesta feina s'ha desenvolupat per diferents professionals (llicenciats i diplomats en medicina, salut pública, estadística, epidemiologia, psicologia, farmàcia) de l'ICO: l'Anna Schiaffino, la Montse García, en Jorge Twose, en Josep Maria Borràs i la Mercè Peris, amb la col·laboració de companys/es d'altres grups i institucions.

Esteve Fernández, pel Grup de Recerca en Epidemiologia, Prevenció i Control del Tabaquisme.

ICO actualitat

Eleccions al Comitè d'empresa de l'ICO Duran i Reynals

El passat 13 d'abril es van realitzar les votacions per elegir els membres del Comitè d'Empresa, els resultats van ser els següents:

CCOO	145 vots	7 delegats
UGT	83 vots	5 delegats
AMIC	62 vots	3 delegats
SAE	35 vots	2 delegats

El percentatge de participació va ser del 57,9%.

El Comitè d'Empresa va quedar constituït, el passat 27 d'abril, per:

Clara Fernández Magán	(Presidenta)	UGT
Antonio Collantes García		UGT
Elena Sainz García		UGT
Tomás Escolano Hernández		UGT
Juan Miguel Gil Gil		UGT
Isabel Fernández Vazquez	(Secretaria)	AMIC
Cristina Gutiérrez Miguelez		AMIC
M ^a Carmen Martín Céspedes		AMIC
Lucía Pérez Lobera	(Secretaria)	SAE
Flor Gonzalez López		SAE
Concepción Cinos Cope		CCOO
Susana Costa Perez		CCOO
Mireia Diaz Sanchez		CCOO
Concepción Boque Genovard		CCOO
Mercedes Lambiez Hernandez		CCOO
Raquel Alcalde Cambronero		CCOO
Jordi Marsal Valls		CCOO

ICO als mitjans

El riesgo de desarrollar cáncer aumenta un 5% en diez años

Juan Ramón González, investigador ICO.
DIARIO MEDICO, 20 de abril 2005

La probabilidad de padecer cáncer ha aumentado un cinco por ciento en diez años en Cataluña, según los últimos datos recopilados por el Instituto Catalán de Oncología (ICO). A la par que crece la incidencia, en línea con el resto del mundo, se aprecia una estabilización de la mortalidad. (...)

El estudio, realizado por el Servicio de Prevención y Control del Cáncer del ICO y publicado en Medicina Clínica, se fundamenta en los registros de cáncer de Girona y Tarragona, que abarcan al 18 por ciento de la población catalana (...)

Juan Ramón González, primer firmante del estudio, bioestadístico e investigador del Servicio de Prevención y Control del Cáncer del ICO, ha comentado que "tenemos una fotografía bastante buena. Las estimaciones hechas son bastante fiables".

Freno genético al cáncer de pulmón. Nuevos fármacos mejoran el pronóstico de pacientes que tienen mutado el gen EGFR

Rafael Rosell, ICO-Germans Trias i Pujol.
LA VANGUARDIA, 9 de mayo 2005

Las personas a las que se diagnostica un cáncer de pulmón en España pueden beneficiarse desde marzo de un análisis genético que indica si responderán al tratamiento con un nuevo fármaco. A la espera de que el producto se comercialice en Europa, la compañía Roche tiene previsto ofrecerlo gratis a todos los pacientes que den positivo en el análisis genético.

El fármaco Tarceva sólo es eficaz "en alrededor del 10% de los pacientes con cáncer de pulmón" advierte Rafael Rosell, jefe de servicio del Institut Català d'Oncologia en el hospital Germans Trias i Pujol de Badalona "pero en este 10% la respuesta es muy buena" (...) "Es el avance más importante en el tratamiento del cáncer de pulmón desde la introducción de la quimioterapia en 1949" (...)

Para identificar a los pacientes que se beneficiarán del fármaco, el hospital Germans Trias i Pujol ha puesto en marcha este año el primer laboratorio de Europa de análisis de mutaciones EGFR. El laboratorio, en el que trabajan ocho personas, analiza gratuitamente tejidos de pacientes de cáncer de pulmón de toda España (...)

"Es un avance muy importante" declara Josep Maria Borràs, director del Institut Català d'Oncologia, "estamos llegando por fin a la medicina personalizada de la que venimos hablando desde hace años, en la que se analiza el perfil genético del tumor de cada paciente para decidir el mejor tratamiento" (...)

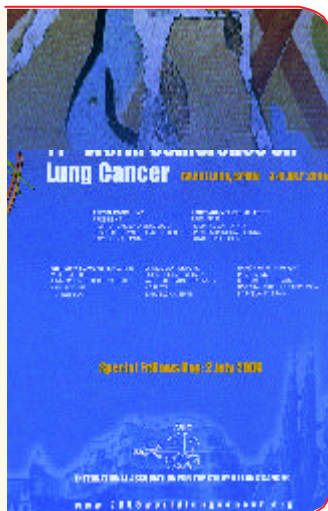
Por ahora, afirma Rosell "la prioridad es que ningún paciente con cáncer de pulmón en España se quede sin averiguar si tiene el EGFR mutado".

ICO agenda

11ena Conferència Mundial sobre Càncer de pulmó

Barcelona acollirà del 3 al 6 de juliol la conferència mundial sobre càncer de pulmó on es reuniran uns 4.000 especialistes, organitzada per l'Associació Internacional per l'estudi del Càncer de pulmó.

La conferència abordarà els darrers avenços en temes com les teràpies basades en anàlisi genètic, la detecció precoç, o la radioteràpia.

ICO breus

Diada de Sant Jordi a l'ICO - Hospital Duran i Reynals

El passat 22 d'abril l'equip de voluntaris de l'ICO-Hospital Duran i Reynals va celebrar la Diada de Sant Jordi amb tots els malalts ingressats al centre. La manera de celebrar aquesta tradicional Diada va ser regalant una rosa a cadascun d'ells com a mostra d'afecte i respecte.

XIV Congreso del círculo de radioterapeutas Iberoamericano.

La ciutat de Lima (Perú) va acollir, del 30 de març al 2 d'abril, la 14ena edició del "Congreso del círculo de radioterapeutas Iberoamericano CRILA". En aquesta reunió es va crear la nova societat llatinoamericana de radioteràpia que ara s'anomena ALATRO. Durant el congrés es van tractar diferents temes, amb la participació d'unes 600 persones d'arreu dels països llatinoamericans, i també d'Europa.

El Congrés va possibilitar l'intercanvi d'experiències científiques i les diferents realitats de treball a l'Amèrica Llatina. El Doctor Ferran Guedea, cap de servei de radioteràpia de l'Institut Català d'Oncologia, va rebre una menció especial per la seva aportació a les relacions amb Llatinoamèrica en radioteràpia.

L'ICO organitza el curs: "Minimal invasive treatment of early-stage breast cancer, using brachy monotherapy"

El passat 10 i 11 d'abril l'Institut Català d'Oncologia va organitzar el curs "Minimal Invasive treatment of early-stage breast cancer using brachy monotherapy", per tal de debatre i observar la tècnica d'irradiació parcial de la mama en casos reals seleccionats. Va ser un punt de trobada d'una vintena de participants d'arreu del món, vinguts del Quebec (Canadà), Queensland (Australia), Alemanya, Budapest (Hongria), Panamà, Perú i Mèxic, entre d'altres. L'objectiu del curs va ser oferir als participants una visió general sobre la pràctica i el mètode de la irradiació parcial de mama i els procediments clínics necessaris per tal d'obtenir l'èxit mitjançant l'ús d'aquesta tècnica.

Les sessions van ser impartides per professionals de l'Institut Català d'Oncologia i es realitzarà dos cops l'any. La propera edició s'organitzarà el mes de setembre de 2005.

Jornada sobre Braquiteràpia en el càncer de prostatia

El 22 d'abril de 2005 es va celebrar la primera Jornada sobre Braquiteràpia en el càncer de prostatia, adreçada a professionals de l'Institut Català d'Oncologia. Va ser una trobada organitzada pels serveis d'Oncologia Radioteràpica dels Hospitals Duran i Reynals, Germans Trias i Pujol i Josep Trueta, per a tenir lloc a Girona. En aquesta Jornada van participar també un legs de Girona que van aportar la seva experiència. La Jornada va finalitzar amb un dinar de tots els participants.

Simposi sobre braquiteràpia a Budapest

La ciutat de Budapest ha estat la seu, del 4 al 8 de maig, del Congrés de la Societat Europea de Braquiteràpia (GEC-ESTRO) amb la participació de 450 professionals de tota Europa. En aquest congrés s'han intercanviat experiències i coneixements en l'ús de la braquiteràpia (mètodes, tractament i aplicació) amb la participació molt activa dels membres de la unitat de braquiteràpia de l'Institut Català d'Oncologia: Joan Pera, Alfredo Polo, Raquel Correa i Ferran Guedea.

87è congrés American Radium Society

L'Institut Català d'Oncologia ha estat un dels organitzadors del 87è Congrés American Radium Society, que ha tingut lloc a l'Hotel Arts de Barcelona, del 30 d'abril al 4 de maig de 2005.

L'American Radium Society és la més antiga de les conferències multidisciplinàries sobre càncer arreu del món. La trobada acull presentacions científiques, xerrades sobre radioncologia i oncologia mèdica i intercanvi d'experiències entre professionals. Enguany hi han participat al voltant de 400 professionals nord-americans.

ICOentrevista

Esteve Fernández Muñoz

Facultatiu especialista del Servei de Prevenció i Control del Càncer de l'ICO

Quins són els teus estudis i per què els vas triar?

Em vaig llicenciar en medicina a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1990 i, tot just acabar, vaig començar a fer investigació mèdica.

Vaig estudiar medicina una mica per casualitat, perquè a mi sobretot m'interessava la investigació sobre temes de salut. Quan vaig entrar a la universitat, no sabia si decidir-me per la biologia, la medicina o la bioquímica. El que sí tenia clar és que volia fer investigació, i com que per investigar cal conèixer a fons les persones i com funcionen, finalment vaig fer medicina. No tant per la part assistencial, sinó pel que m'aportava per fer recerca i investigació. Per aquesta raó vaig acabar especialitzant-me en epidemiologia i salut pública.

Com vas iniciar la teva trajectòria laboral?

Un cop llicenciat, vaig ser becari a l'Institut Municipal d'Investigació Mèdica a l'Hospital del Mar. On vaig realitzar estudis en el camp del "Retard diagnòstic del càncer". Una línia que actualment encara continuem a l'ICO. Amb aquest estudi vaig fer la meua tesi doctoral, sobre la influència del retard diagnòstic del càncer –temps d'inici dels símptomes i diagnòstic del càncer– amb la supervivència del malalt, en casos de càncer de coll i estómac.

Després vaig fer una estada a Itàlia, amb una beca d'investigadors, on vaig estar un any i mig col·laborant en un estudi sobre el càncer (els factors de risc, les tendències i l'impacte del càncer en la població).

Quan vaig tornar a Catalunya em vaig incorporar com a professor a l'Institut Universitari de Salut Pública de Catalunya i vaig iniciar una línia d'investigació sobre tabaquisme.

Com et vas incorporar a l'ICO?

Precisament, quan estava a l'Institut Universitari de Salut Pública de Catalunya, vaig començar a col·laborar amb l'ICO, gràcies als estudis que estava realitzant sobre tabaquisme. Quan l'Institut Universitari de Salut Pública va desaparèixer, tot el meu grup es va incorporar a l'ICO. I treballa aquí des de l'any 2000.

Quines són les teves tasques a l'ICO?

Actualment em dedico a la recerca en tabac i altres aspectes d'investigació en l'àmbit de l'oncologia. Però la major part del temps el dedico a fer estudis sobre tabaquisme. Per exemple, estem realitzant una cohort a Cornellà, on fem un seguiment d'un grup de persones, des de l'any 1994, per poder determinar factors relacionats amb el tabac i el seu consum. També portem a terme estudis sobre tabaquisme passiu i estudis a nivell europeu (on s'analitzen aspectes econòmics, i la relació entre el preu tabac i el seu consum).

Quin d'aquests estudis, que dueu a terme, destacaríes?

Estic molt orgullós de totes les investigacions que realitzem sobre el tabac. Però destacaria l'estudi sobre "Patrons d'inici", que analitza les tendències sobre tabaquisme a tota Espanya. Amb aquest estudi hem observat les dinàmiques sobre consum de tabac a Espanya i Catalunya, segons les variables socials i

de sexe. Més recentment, destacaria que ens han donat una beca per un estudi sobre tabaquisme passiu en nens i nenes. És un projecte finançat per la Fundació Marató de TV3, que iniciem aquest mes de maig, i on analitzarem, durant tres anys, l'exposició al fum del tabac ambiental per part dels joves de 1er i 2on curs de Secundària.

Què n'opines de la nova llei de prevenció del tabaquisme?

Penso que ja era hora que es tirés endavant aquesta llei, ja que inclou molts punts clars i necessaris per a la prevenció del tabaquisme. Tot i que és una llei que arriba tard, va en molt bona línia i regula bastant bé els espais sense fum i el tema de la publicitat del tabac. També regula molt bé l'edat de la compra del tabac i prohibeix la venda de paquets de tabac de menys de 20 cigarretes. Jo destacaria que un dels millors aspectes inclosos a la llei és la prohibició de fumar a tots els llocs de treball.

Quines mancances té aquest projecte de llei?

Un dels aspectes que no esmenta la llei és el tema del preu del tabac. Està comprovat que si augmenta el preu del tabac, disminueix el consum, i per tant és una variable molt determinant. A més, l'increment del preu del tabac hauria de fer-se a totes les marques, ja que sempre que s'apuja el preu, apareixen noves marques amb preus més econòmics. Un dels punts que també es podria millorar són els espais sense fum. Perquè tot i que la nova llei marca zones de fumadors en bars i restaurants, hauria de ser més restrictiva i s'hauria de prohibir del tot fumar en llocs tancats. Segons estudis fets als EEUU i a Irlanda, on s'ha prohibit fumar en aquests espais, s'ha comprovat que el volum de negoci no disminueix, i en canvi la salut dels fumadors passius millora substancialment. La nova llei hauria de potenciar la prevenció i control, destinant els impostos del tabac a la recerca, a campanyes institucionals i a tractaments per deixar de fumar.

Quin paper han tingut els experts en tabaquisme en l'elaboració de la nova llei?

Els experts en tabaquisme hem ofert la informació científica i han participat en el Consell assessor de tabaquisme. Aquest Consell ha assessorat al Departament de Salut de la Generalitat i al Ministeri de Sanitat. La tasca dels investigadors i experts en tabaquisme és informar a sindicats i empreses, per donar a conèixer els efectes del tabac i les millores que aporta la llei en aquest sentit. El 35% de la població a Espanya és fumadora i és molt necessari informar a la població en general sobre la nova llei i els beneficis que pot aportar.

Per acabar l'entrevista, ens podries explicar a què dediques el teu temps lliure?

M'agrada estar amb la família i els amics, realitzar activitats a l'aire lliure, sobretot l'excursionisme. També sóc afeccionat al submarinisme i, com que m'agrada molt la música, també toco la guitarra.

4

Institut Català d'Oncologia

ICO Duran i Reynals. Costa de Ponent
Av. Gran Via, s/n. Km 2,7 • 08807 L'Hospitalet de Llobregat
Tel. 93 355 70 11 • Fax 93 260 77 83 • <http://www.ico.cco.orgia.catsalut.net>

ICO Girona. Josep Trueta
Av. França, s/n • 17007 Girona • Tel. 972 94 02 00

ICO Badalona. Germans Trias i Pujol
Ctra. Canyet, s/n • 08916 Badalona • Tel. 93 465 12 00

